

Педченко Н.С.

Полтавський університет економіки і торгівлі

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ SWOT- АНАЛІЗУ ПРИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ПОТЕНЦІАЛУ

Анотація. Розглянуто можливість застосування SWOT- аналізу при оптимізації структури потенціалу розвитку підприємства, заснованого на методі експертної оцінки, доведено відсутність методологічних підходів до проведення дослідження за допомогою такого інструменту, запропоновано концептуальні засади SWOT- аналізу на основі вибіркового дослідження шляхом поєднання різних принципів відбору з метою забезпечення досягнення бажаного результату.

Ключові слова. Концептуальні засади, SWOT- аналіз, експертний метод, потенціал, структура, оптимізація, вибірка, етапи.

Вступ.

Ринкова економіка характеризується постійним розвитком та вдосконаленням у використанні існуючих механізмів стратегічного управління. Це знаходить свій прояв у створенні нових або у осучасненості існуючих ефективних підходів, притаманних саме тій ситуації, що склалася.,

Нові форми, методи та інструменти господарювання запозичуються із зарубіжного досвіду або з інших галузей, де вони ефективно використовуються і приносять позитивні результати. На основі таких запозичень, враховуючи попередній досвід, дані форми, методи, інструменти вдосконалюються і пристосовуються до нових умов. Одним з таких інструментів є SWOT- аналізу, який набув широкого вжитку у різних галузях знань,

Постановка завдання,

Зазначимо, що в економічній літературі, не дивлячись на широке використання SWOT- аналізу, недостатньо приділено уваги методологічним підходам до його проведення. Так, не обґрунтовані методи збирання масових даних, в яких відобразатиметься вся сукупність, що характеризує дане явище, не приділено увазі опису явищ, що можуть при звести до помилкового результату при безпосередньому аналізі даних, не описаний механізм перевірки якості зібраних даних як однієї з найважливіших характеристик спостереження.

Результати.

При вирішенні такого важливого завдання як визначеність з особливостями стратегічного управління потенціалом розвитку підприємства пропонуємо звернути увагу на можливість використання, як підстави, результатів стратегічного аналізу на основі SWOT- аналізу. Ефективність застосування SWOT- аналізу як "найбільш широко визнаного підходу до аналізу середовища", що "ви-

тримав перевірку часом і досі доводить свою необхідність як важливий елемент раціоналістичного підходу для розробки та реалізації стратегії" підтверджує Б.М. Мізюк [12 с. 113, 13 с. 231]. За допомогою даного методу встановлюються зв'язки «між силою і слабкістю, зовнішніми загрозами і можливостями» [12 с. 113].

Погоджується з наведеним підходом і А.П. Наливайко, який стверджує, що «SWOT базується на вичерпному переліку чинників, об'єднаних за певною логікою аналітичного дослідження» та є найбільш всеохоплюючою та загально описовою моделлю формування стратегії підприємства [15 с. 118].

Вказану точку поділяють і інші науковці, відмічаючи, що SWOT-аналіз:

- як метод діагностики стану і прийняття відповідного управлінського рішення [1 с.73];

- є одним з найважливіших діагностичних процедур, який „можна и нужно рассматривать как бизнес-технологию, технологию оценки ___ исключительно эффективный, доступный, дешевый способ оценки состояние проблемной управленческой ситуации" [2 с.67];

- „ як основний інструмент регулярного стратегічного управління " [7 с.105];

- як методика оцінки факторів ринкового середовища і факторів внутрішніх можливостей [11 с.69];

- „ як легкий у використанні інструмент оцінки стратегічного положення компанії " [21 с. 61];

На думку В.В. Пастухової, «SWOT-аналіз відіграє важливу роль у діяльності підприємства при визначенні перспектив його розвитку» [16 с. 113]. За її твердженням даний «управлінський інструмент має певні особливості, серед яких _ припускає широке використання методу експертної оцінки; передбачає обов'язкову кількісну (бальну) оцінку факторів макросередовища, безпосереднього оточення та внутрішнього середовища підприємства» [16 с.116-117].

Такий, за твердженням А.П. Міщенко, «відносно легкий у застосуванні інструмент для оцінки стратегічного стану» аналіз припускає широке використання методу експертної оцінки, передбачає обов'язкову кількісну (бальну) оцінку факторів [2 с. 101-103].

Проведення SWOT-аналізу, в нашому випадку, буде спрямовано не лише на отримання сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, але, в першу чергу, і на визначення складових потенціалу розвитку та їх значущості на тому чи іншому етапі життєвого циклу підприємства. Можливість такого застосування підтверджується О.С. Федоніним. Він стверджує, що складові потенціалу мають різну вагомість (значимість), тому виникає необхідність її визначення. Виходячи з того, що така оцінка залежить від багатьох факторів, «що не завжди можна аналітично виразити кількісно, то для їх визначення можна застосувати метод

експертних оцінок» [20 с. 107-108]. За допомогою даного методу, на думку Л.В. Бережної, будеється «адекватна картина майбутнього розвитку з урахуванням всіх можливих зміщень та стрибків» [3 с. 105].

В нашому випадку, результатом застосування експертної оцінки при проведенні SWOT- аналізу буде кількісно впорядкована, чисельно визначена значимість кожної складової потенціалу розвитку на тому чи іншому етапі життєвого циклу підприємства, збудована на основі суджень експертів.

Оскільки оптимізацію структури потенціалу розвитку підприємства вбачаємо через опитування експертів (метод експертної оцінки), тому виникає необхідність обґрунтування основних концептуальних засад формування вибіркової сукупності для проведення обстеження.

При проведенні вибіркового обстеження в наукових дослідженнях пропонується виділити наступні види робіт: формування економічного завдання, підготовчі роботи, формування вибірки, проведення обстеження, обробка і аналіз даних, формування звітів, економічна інтерпретація результатів, створення архіву дослідження [9 с. 15, 10 с. 26-30].

На основі існуючих підходів пропонуємо виділити найважливіші етапи, поєднуючи їх за окремими видами робіт:

- попередній аналіз, що передбачатиме постановку мети аналізу, визначення сукупності, визначення аспектів, що підлягатимуть опитування, період опитування, вибір методів;
- якісний аналіз, що включатиме формування вибірки, первинну апробацію анкети, безпосередній процес опитування; перевірку однорідності вибіркової сукупності, виключення аномальних відповідей, уточнення необхідного обсягу ознак;
- побудова моделей оптимізації структури потенціалу розвитку залежно від стадії життєвого циклу підприємства з урахування вимог до її адекватності та значущості;
- економічна інтерпретація й практичне використання результатів з їх архівацією та збереженням.

Дотримання таких підходів відповідає загальній концепції управління якістю отриманих результатів обстеження через визначеність з основними видами робіт та можливістю обмеження впливу вибірових та невибірових похибок.

При формуванні економічного завдання ставимо за мету доведення взаємозв'язку між важкою структурованістю потенціалу підприємства і життєвим циклом його розвитку та можливість толерантної узгодженої взаємодії впливу окремих складових і зовнішнього середовища для забезпечення довготривалої життєздатності такого розвитку. Тому основними завданнями при проведенні аналізу є:

- визначеність зі складовими, що формують потенціал розвитку підпри-

емств (технічні та технологічні, трудові, інформаційні, фінансові, інвестиційно-інноваційні, менеджмент, маркетинг);

- обґрунтованість етапів життєвого циклу, де визначені основні стадії розвитку підприємства, що є зрозумілими для експертів (зародження, зростання, стабільність, занепад). Оскільки при апробації розробленої анкети через деталізований підхід, що пропонується у наукових публікаціях, експертам з практичної точки зору було важко визначитися з особливостями кожного етапу життєвого циклу підприємства (виникнення, становлення, піднесення, пік розвитку, спад активності, стрімке падіння, ліквідація) [5 с.91, 8 с.57].

У відповідності до мети та завдань об'єктом і одиницею спостереження при проведенні SWOT- аналізу виступили торговельні підприємства. До етапу якісного аналізу відносимо розробку та апробацію програми спостереження (перелік запитань, на які очікуємо отримати відповіді). Від цього етапу залежить цінність зібраної інформації, тому до такої програми нами включені істотні ознаки, які мають для результатів дослідження найбільш практичне та наукове значення і відображають особливість формування потенціалу торговельних підприємств. Також цей етап передбачає, складання списку облікових одиниць, тобто перелік торговельних підприємств для перевірки повноти та своєчасності отримання даних.

Найважчим з точки зору наукового обґрунтування та найважливішим для отримання якісних результатів, на нашу думку, є формування вибірки через обґрунтованість вимог до неї та врахування особливостей її формування. Застосування поняття «вибірка» можливе у різних значеннях. В нашому випадку, вказаний термін використовується як процес відбору одиниць спостереження. На даному етапі визначається термін проведення опитування, генеральна сукупність, одиниці спостереження, обсяг вибіркової сукупності, терміни функціонування самої вибірки одиниць спостереження, терміни функціонування вибірки, вимоги до надійності отриманих результатів, очікуваний коефіцієнт відповідей опитуваних [18 с. 209-212, 19 с. 138-153]. Побудова вибірки зводиться до розв'язання основних завдань:

- визначення обсягу вибірки – кількість, яка забезпечить одержання якісної інформації;
- обґрунтування типу вибірки – обґрунтована процедура відбору;
- оцінка якості вибірки – ймовірність і вірогідність перенесення результатів вибіркової на генеральну сукупність.

При цьому, питання якості вибірки, її компетентності є ключовим, оскільки саме воно визначає і тип вибірки і її обсяг та буде основою для одержання інформації, її аналізу, економічної інтерпретації. Результатом якісної вибірки є репрезентативність (можливість відтворення властивостей генеральної сукупності), надійність (певна гарантія щодо правильності відображення дійсності) та валідність (обґрунтованість та підтвердження правильності вибору у відпові-

дності до мети) вибіркової сукупності стосовно об'єкту дослідження (оптимізації структури потенціалу розвитку підприємства) [19 с. 25]. При правильній побудові моделі вибіркової сукупності, яка виражена відповідністю новоствореної - структури генеральної сукупності, актуальним є врахування усіх похибок, які було допущено під час формування вибірки (уникнути яких практично неможливо). Якість інформації у кінцевому підсумку визначається не відсутністю помилок (похибок), а врахування їх впливу на кінцевий результат.

Наступним за важливістю завданням при опрацюванні результатів опитування є виключення аномальних відповідей шляхом оцінки рівня узгодженості думок експертів. В економічній літературі пропонується застосовувати коефіцієнт конкордації [3 с.108].

Етап, пов'язаний з обґрунтуванням самої моделі, засновується на аналізі результатів опитування та побудовою інформаційного та рекомендаційного матеріалу при прийнятті стратегічних управлінських рішень. Завершальним етапом проведення SWOT- аналізу є оцінка значимості економічної інтерпретації побудованої моделі й можливість використання отриманих результатів в практичні діяльності підприємств.

Висновки.

При розв'язанні завдання щодо обґрунтування концептуальних засад проведення SWOT- аналізу найважливішим є окреслення типу вибірки та визначеність з обсягом такої вибірки. Оптимальним, на нашу думку, є поєднання випадкового принципу відбору з цілеспрямованим у контексті забезпечення виконання основних умов:

- випадкова вибірка забезпечить високий рівень репрезентивності з ймовірностями, що наближаються до їх розподілу у генеральній сукупності. Це дозволить визначитися з регіонами, які підлягатимуть під опитування. Основним інструментом реалізації випадкової вибірки буде метод районування (стратифікації), що передбачає попереднє групування одиниць генеральної сукупності за відмінними між собою типами.
- цілеспрямований відбір забезпечить достатній рівень надійності та валідності з ймовірностями, що забезпечать стабільність та плідність у висновках щодо генеральної сукупності. Це дозволить визначитися з кількістю, що підлягатиме опитуванню. Основним інструментом реалізації цілеспрямованої вибірки є метод квотування (пропорційності), де застосовуються відомості про найважливіші пропорції генеральної сукупності.

Література

1. Акімова Н.С. Використання SWOT-аналізу в підприємствах малого бізнесу / Н.С. Акімова, Т.Ю. Бондаренко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. Вип. 1 : зб. наук. праць / відповід. ред. О.І. Черевко . – Х. : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2006 . – С.67-74.

2. Андреева И.Г. SWOT-анализ малого предпринимательства региона как основа разработки сценарного подхода развития субъектов малого предпринимательства / И.Г. Андреева, К.В. Павлов // Економічний вісник Донбасу . – Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, 2008 . – N2 . – С.67-72.
3. Бережна Л.В. Економіко-математичні методи та моделі у фінансах: навч. посібник / Л.В. Бережна, О.І. Снитюк . – К. : Кондор, 2009 . – 301 с.
4. Буй Т. На всі чотири сторони : SWOT-аналіз у системі стратегічного планування / Т. Буй // Управленческий учет и бюджетирование : журнал. – Х. : Пресс Альянс, 2009 . – N1-2 . – С.110-117.
5. Гудзь Т.П. Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємств: Монографія. - Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007.– 166 с.
6. Жарко І.В. Комплексна оцінка потенціалу персоналу підприємств торгівлі / І.В. Жарко, Н.С. Краснокутська // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг Вип. 1. Т. 1 : зб. наук. праць / відповід. ред. О.І. Черевко . – Х. : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2007 . – С.210-218.
7. Кирильєва Л.О. Про деякі аспекти застосування SWOT-аналізу в період стратегічного розвитку виробничих підприємств / Л.О. Кирильєва, Т.А. Наумова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг Вип. 1. Т. 1 : зб. наук, праць / відповід. ред. О.І. Черевко . – Х. : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2007 . – С.105-111.
8. Козловський С.В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем // Економіка і держава . – 2010. – №2. – С.55-58.
9. Куликов П.М. Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства: навч. посібник / П.М. Куликов, Г.А. Іващенко . – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 152 с.
10. Лугінін О.Є. Статистика. Підручник. 2-е видання, перероблене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.
11. Менеджмент та маркетинг інновацій : монографія / за ред. С.М. Ілляшенко . – Суми : Університетська книга, 2004 . – 616 с.
12. Мізюк Б.М. Стратегічне управління: Підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн.– Львів: Магнолія2006, 2007.– 392 с.
13. Мізюк Б.М. Сутність SWOT-аналізу / Б.М. Мізюк // Основи стратегічного управління : підручник / Б.М. Мізюк . – Львів : Магнолія-2006, 2009.– С.228-236.

14. Міщенко А.П. Стратегічне управління: Навч. посіб. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004.– 336 с.
15. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: Монографія. – К.:КНЕУ, 2001.– 227 с.
16. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. Ун-т, 2002.– 302 с.
17. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інформаційних трансформацій: Монографія / відповід. ред. Ю.В. Кіндзерський. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2007 . – 408 с.
18. Статистика: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Б. Захожай, І.І.Попов. – К.: МАУП, 2006. – 536 с.
19. Статистика: Підручник / А.В. Головач, А.М. Єріна, О.В. Козирев та ін.; За ред. А.В.Головача, А.М. Єріної, О.В. Козирева. – К.: Вища шк., 1993. – 623 с.
20. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку: Монографія / Н.П. Гончарова, О.С.Федонін, Г.О. Швиданенко та інші. / За заг. ред. проф. О.С. Федоніна. – К.:КНЕУ, 2006. – 288 с.
21. Хомяков В.І. Управління потенціалом підприємства: навч. посібник / В.І. Хомяков, І.М. Бакум . – К. : Кондор, 2009 . – 400 с.